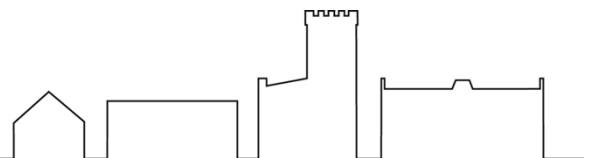

Europaparlamentsvalet 2019

Utvärdering av genomförandet av valet till Europaparlamentet 2019

Innehåll

Inledning.....	2
Valdeltagande.....	2
Vallokaler.....	3
Lokalansvariga.....	4
Valmaterial och utrustning.....	4
Avskärmning av valsedelstall.....	4
Utläggning av valsedlar.....	5
Hantering av övriga partiets valsedlar.....	6
Hänvisningskarta för valdistrikt och lokaler.....	6
Delade röstlängder.....	6
Matleveranser.....	7
Leverans av valmaterial.....	7
Röstmottagare och röstmottagning.....	7
Rekryteringsförfarande.....	7
Riktlinjer.....	8
Arvodesbelopp.....	8
Bemanningen i vallokalerna.....	8
Utbildningen.....	9
Förtidsröstningen.....	10
Antal förtidsröster.....	10
Antal röster mottagna i förtidsröstningslokalerna.....	10
Öppettider.....	11
Dubblettröstkort.....	12
Bemanningen.....	12
Transport och förvaring av mottagna förtidsröster.....	13
Ambulerande röstmottagning.....	13
Förtidsröstning i särskilda lokaler.....	14
Valdagen.....	14
Valnämndens mottagning.....	15
Länsstyrelsens mottagning av röster.....	15
Onsdagsräkningen.....	15
Sammanfattande slutsatser att ta med inför kommande val.....	16

Inledning

Valet till Europaparlamentet är genomfört och fastställt av Valmyndigheten. Valet ägde rum den 26 maj 2019. Processen med att förbereda genomförandet av valet startade i och med att tjänsten som valsamordnare tillsattes i december 2018. Arbetet med valet avslutas i och med valnämndens sammanträde den 26 juni 2019 under vilket nämnden fattar beslut om att lägga denna utvärdering till handlingarna.

Syftet med utvärderingen är att valet 2022 kan genomföras på ett väl planerat val utifrån de lärdomar som gjorts efter valet 2019. Till grund för utvärderingen ligger dels de erfarenheter som inhämtats av valnämnden och kommunledningskontoret under valet och dels den enkät som skickades ut till samtliga röstmottagare som tjänstgjorde i valet. Enkäten bygger dels på en betygsättande del (där 1 var det lägsta och 5 det högsta) gällande olika moment, dels en kommentarsdel med utrymme för att utveckla synpunkter närmare.

Svarsfrekvensen bland röstmottagarna är relativt låg (55 %) för de 130 röstmottagare som har svarat på enkäten under den vecka enkäten har legat ute för svar.

Valdeltagande

Valdeltagandet i Danderyd för Europaparlamentet 2019 är högt jämfört med rikssnittet. I det senaste valet till Europaparlamentet 2014 var valdeltagandet i Danderyd även högt jämfört med rikssnittet.

2014	VDT
Danderyd	69 %
Sverige	51 %
2019	VDT
Danderyd	73,5 %
Sverige	55 %

Valdeltagandet ökade totalt i landet med 4,20 procent. I Danderyd ökade valdeltagande med 4,58 procent. Noterbart är att i Stockholms län ökade valdeltagandet endast med 2,72 procent. Danderyds ökning motsvarar därmed nästan dubbelt så mycket som resterande kommuner i länet.

Valdeltagandet i Danderyd ser olika ut i de olika valdistrikten, nedan visas de två distrikten med högst valdeltagande och de två distrikten med lägst valdeltagande.

Distrikt	Västra Enebyberg	Gamla Enebyberg	Inverness	Mörby
VDT	80,4 %	75,5 %	54,2 %	48,8 %

Västra Enebyberg var det distriktet som hade det högsta valdeltagandet vid höstens val. Det relativt låga valdeltagandet i Mörby ska ses i ljuset av att Mörby har en mycket stor andel väljare som röstar med brevröster vilket därmed räknas i uppsamlingsdistriktet.

Valdeltagandet i Inverness har historiskt legat lägre än resterande distrikt.

Vallokaler

Inför årets val beslutade valnämnden att följande lokaler uppfyllde de krav som ställs på vallokaler enligt vallagens föreskrifter:

Distrikt	Namn på distrikt	Vallokal
1	Gamla Enebyberg	Brageskolan (matsalen)
2	Sättra äng	Baldersskolan (fritidshem 1)
3	Klingsta	Danderydsgården (stora salen)
4	Kevinge Strand-Charlottenberg	Kevingeskolan (matsalen)
5	Kevinge-Mörbyskogen	Fribergaskolan (matsalen)
6	Berga-Rinkeby	Danderydsgården (lilla salen)
7	Mörby	Mörbyskolan (kaféet/matsalen)
8	Nora	Baldersskolan (fritidshem 2)
9	Anneberg	Brageskolan (matsalen)
10	Norra Djursholm	Norra Åsgårds förskola
11	Mellersta Djursholm	Vasaskolan (matsalen)
12	Djursholms Ekeby	Ekebyskolan (Idrottshallen)
13	Långängen-Tranholmen	Långängsskolan (fritidshem)
14	Stocksund	Idalagården
15	Svalnäs	Svalnässkolan
16	Södra Djursholm	Kornvägens förskola
17	Djursholms Ösby	Ekebyskolan (matsalen)
18	Sikreno	Marina Läroverket (Flaggskeppet)
19	Inverness	Stocksundsskolan (biblioteket)
20	Västra Enebyberg	Träffpunkt Enebyberg (öppna förskolan)

Till skillnad mot valet 2018 beslutade valnämnden att musiksalen i Brageskolan och slöjdsalen i Ekebyskolan inte längre var ändamålsenliga till följd av nya lagkrav gällande avskärmning av valsedlar. Lokalerna bedömdes därmed inte vara lämplig utifrån krav på lokalernas storlek och utformning. Valnämnden beslutade i stället att distrikt 1 och 9 skulle dela på Brageskolans matsal och att distrikt 12 istället skulle hålla till i Ekebyskolans idrottshall istället för i slöjdsalen.

Distrikt 1 och 9 delade utrymme i Brageskolans matsal i årets val till Europaparlamentet vilket fungerade mycket väl. Lokalansvarig på Brageskolan genomförde enligt uppgifter en mycket välplanerad möblering vilket gjorde att arbetet i matsalen fungerade mycket bra. Det uppstod inga större problem kopplat till matsalens utformning och det går att konstatera att lokaliseringen var tillfredställande.

Inför årets val nyttjades Ekebyskolans idrottshall för första gången istället för slöjdsalen. Lokalen behövdes beläggas med ett pappgolv för att skydda det nylagda golvet till en mindre kostnad. Arbetet utfördes av kommunens internservice på lördagen innan valet med gott resultat. Lokalen var rymlig och uppfyllde de krav som ställs på vallokaler. Bedömningen är att lokalen är lämplig att nyttjas i valet 2022.

Efter valet 2018 fanns det frågetecken huruvida Träffpunkt Enebyberg kunde användas i framtida val. Det uppstod långa köer till lokalen vilket gjorde granskningen av förtidsröster blev lidande. Inför valet utreddes möjligheten till en alternativ vallokal. Bedömningen var att det inte fanns lämpliga lokaler inom det geografiskt närliggande området.

Träffpunkt Enebyberg fick vid valet 2019 särskilt stöd för att motverka den problematik som uppstod under valet 2018. Inför valet till Europaparlamentet bemannades Träffpunkt Enebyberg med en extra röstmottagare och endast en entré användes. Denna förändring medförde en organiserad kö och ett fungerande flöde av väljare. Valsamordnaren var vid detta val behjälplig vid möbleringen under lördagen för att stödja ordföranden i distriktet. Under valdagen besökte valnämndens ordförande och vice ordförande Träffpunkten som första vallokal. De var behjälpliga med att bland annat planera valsedelställets placering. Sammantaget visar erfarenheterna på att det extra stödet bidrog till att minska de negativa effekterna som vallokalen dras med.

Inför valen 2022 bör det dock fortsatt utredas om Träffpunkt Enebyberg (öppna förskolan) är en ändamålsenlig lokal eller om andra lokaler kan behöva nyttjas. I det fall att Träffpunkten nyttjas även vid valet 2022 bör den fortsatt ges särskilt stöd av valsamordnare och valnämndens ordförande.

Övriga lokaler som nyttjades detta val fungerade väl och var ändamålsenliga. Lokalerna klarade den mängden väljare som gick till valurnorna och möblerades väl av röstmottagarna. Således bör de, med undantag mot vad som ovan anförts om Träffpunkt Enebyberg, fortsatt användas vid valet 2022.

Lokalansvariga

Varje lokal fick inför årets val en lokalansvarig. Detta skedde i enlighet med valet 2018. Detta föll mycket väl ut då de flesta lokalansvariga var med under förra valet. Därmed fungerade rutinen väl för öppning, av larmning, möblering och dylikt. Syftet med att ha en lokalansvarig för varje lokal är att alltid ha en kontaktperson som är tillgänglig under hela valhelgen och som kan lösa frågor om låsning och larm. Andra förekommande arbetsuppgifter är att bistå med möblering och omhändertagande av skräp. Det är en betydande fördel att ha en lokalansvarig på plats då det ofta uppstår praktiska frågor kring lokalen. Rollen är därför fortsatt relevant inför kommande val.

Valmaterial och utrustning

Avskärmning av valsedelstall

Inför årets val har nya lagkrav tillkommit genom nya regler om insyn vid valsedelställen.

I anslutning till ett röstmottagningsställe ska det ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut (8 kap. 2 § vallagen (2005:837)). Inför valet gjordes inköp av pappskärmar för att möjliggöra avskärmning. Skärmarna var cirka 180 cm i höjd och 150 cm i bredd. Varje valdistrikt fick tre stycken skärmar till sitt förfogande för avskärmning. Bedömningen är att avskärmningen fungerade ändamålsenligt och att den medförde positiv respons från väljare.

I valet till Europaparlamentet användes endast en valsedel. Valsedlarna som skulle läggas ut för de obligatoriska partierna kom dessutom förtryckta med namn. Detta minskade antalet valsedlar och antalet ställ i lokalerna vilket underlättade avskärmningen rent praktiskt då det blev en mindre yta att avskärma men även rumsligt då de tog mindre plats i lokalen och möjliggjorde fler väljare i lokalen samtidigt.

Det innebar att det i valet 2019 endast krävdes ett valsedelstall när det i RKL-valet 2018 krävdes hela tre stycken.

I vallokalerna vid valet 2019 användes två valsedelstall per distrikt vilket innebar att det skapades två stationer för valsedlar. I RKL-valet 2018 kunde det med några undantag endast upprättas en station för valsedlar.

Vid valen 2018 eftersträvades avskärmning av valsedelställen även om detta inte var ett krav. Vid RKL-valet 2018 uppstod därför längre köer vid valsedelställen.

Det skedde inte under årets val. Anledningen var dels ett lägre valdeltagande vilket gjorde att färre personer besökte vallokalerna. Men även dels på grund av att det endast var en valsedel vilket medförde att det gick fortare för väljare att göra i ordning sina kuvert. Dessutom fanns det i regel två stationer vilket minskade köerna.

Det är svårt att avgöra i vad mån de avskärmingar som genomfördes vid årets val har bäring för RKL-valet 2022. Bedömningen är dock att det nästa val kan skapas problem för flertalet lokaler då kvadratmeterytan är begränsad. Slutsatsen efter årets val är dock att två stationer i varje vallokal krävs för att väljare ska kunna plocka valsedlar utan att överdriven köbildning inträffar.

Röstmottagarna gav, vid utvärderingen, de vita avskärmingarna 4,3 i betyg på en 5-gradig skala vilket får ses som ett gott betyg.

Slutsatsen inför valet 2022 är att möbleringen i samtliga lokaler sker med största noggrannhet utifrån behovet av dubbla valsedelställ och hantering av de köer som kommer att uppstå.

Utläggning av valsedlar

Vid valet 2018 rådde det viss osäkerhet bland röstmottagarna hur valsedlar skulle utplaceras. Valnämnden beslutade att valsedlar skulle placeras i bokstavsordning, dock utan ett specifikt utläggningsschema. Detta gjorde att det uppstod förvirring bland röstmottagarna gällande utplacering av valsedlarna. Problemet löstes slutligen genom att valsamordnaren skickade ut en bild under valdagen till vallokalerna avbildande en korrekt placering av valsedlar.

Vid valet till Europaparlamentet beslutade valnämnden att valsedlar skulle placeras enligt följande ordning:

Arbetarepartiet-Socialdemokraterna	Övriga partier	Övriga partier
Centerpartiet	Övriga partier	Övriga partier
Feministiskt Initiativ	Övriga partier	Övriga partier
Kristdemokraterna	Övriga partier	Övriga partier
Liberalerna (Tidigare Folkpartiet)	Övriga partier	Övriga partier
Miljöpartiet de gröna	Övriga partier	Övriga partier
Moderaterna	Övriga partier	Övriga partier
Piratpartiet	Övriga partier	Blanka Valsedlar
Sverigedemokraterna	Övriga partier	Blanka Valsedlar
Vänsterpartiet	Övriga partier	Blanka Valsedlar
[Tom]	[Tom]	[Tom]

För att säkerställa att valsedlar placerades enligt beslutad ordning skickades utläggningsaffischer ut till vallokalerna.

Enligt uppgifter från röstmottagarna och valnämnden fungerade utläggningen av valsedlar mycket bra och schemat efterföljdes. Det innebar att en valsedla lades ut på samma sätt i förtidsröstningslokaler och vallokalerna. Vid inspektion av förtidsröstningslokaler och vallokaler uppmärksammades inte några avvikelser från bestämd ordning utan ordningen efterföljdes.

Röstmottagarna fick frågan hur väl det gick att placera ut valsedlar. Röstmottagarnas betyg var 4,6 på en 5-gradig skala.

Rekommendationen är att fortsatt reglera fast ordning bland valsedlarna samt att placera ut affischer på röstmottagningsställen och i vallokaler.

Hantering av övriga partiers valsedlar

Valnämnden beslutade att övriga partiers valsedlar skulle placeras i samma valsedelställe som de obligatoriska. Ordningen var alfabetisk och lodrätt.

Valnämnden beslutade vidare att röstmottagarna skulle placera ut övriga partiers valsedlar i valsedelställen och ansvara för påfyllnad i det fall att valsedlarna tog slut.

Förfarandet föll väl ut och inga synpunkter från övriga partier har rapporterats. Vid inspektion av förtidsröstningslokaler och vallokaler uppmärksammades inga problem med förfarandet och valsedelställen var fyllda med övriga partier i korrekt ordning.

Hänvisningskarta för valdistrikt och lokaler

Vid valet 2014 rapporterade röstmottagarna att det var svårt för röstmottagarna att hänvisa väljare rätt i de fall de gått till fel vallokal. För att underlätta hänvisningen tog miljö- och stadsbyggnadskontoret under valet 2018 fram en karta i A0-format vilken tydligt märkte ut valdistriktsgränser, vallokaler, adresser och fastigheter. Kartan användes även i valet 2019 vilket föll väl ut och var väl uppskattad.

Delade röstlängder

Vid valet 2018 hade ett flertal distrikt problem med att granska förtidsrösterna innan lokalerna stängde klockan 20. Därför övervägde valnämnden möjligheten att använda delade röstlängder. Detta gjordes inte vid valet 2019 då det endast rörde sig om ett val och då antalet väljare var lägre.

Att använda delade röstlängder är dock en möjlighet som bör utredas till valet 2022. Eftersom mängden förtidsröster är påtagligt större och valdeltagandet är högre är det många väljare som ska prickas i röstlängden. Delade röstlängder innebär att en längd alltid är ledig och kan avprickas vilket möjliggör simultan avprickning.

I det fall att delade röstlängder införs behöver planering ske för att arbetet ska flyta på väl eftersom det innebär ett nytt arbetssätt. Utbildningsinsats och rutiner för arbetet behöver tas fram.

Rekommendationen är att stämma av med Stockholms kommun som haft delade röstlängder i över 20 år och ta lärdom av deras arbetssätt. Valkansliet i Stockholm har meddelat att förprickning av förtidsröster går smidigt och att det inte medför förseningar.

Matleveranser

Under dagen levererades mat till lokalerna, den bestod av kaffe/te sallad och en wrap. Vid valet 2018 uppstod viss problematik med mat till dem med specialkost. Rekommendationen efter valet var att särskild noggrannhet om specialkost iakttogs.

I årets val har inget problem med specialkosten rapporterats. Det beror sannolikt på att endast vegetarisk mat levererades samt att ett mål var sallad.

Kostnaden för matleveranser är inte obetydlig och inför nästkommande val kan det övervägas om mat ska levereras utan kostnad till röstmottagarna eller om de själva ska ansvara för förtäring.

Leverans av valmaterial

Inför valen 2018 levererade PostNord valmaterial till lokalerna. Detta förfarande var inte optimalt utan medförde att visst material försenades och att visst material inte återlämnades från lokalerna inom uppsatt tidsram.

Erfarenheten från valen 2018 gav vid handen att leverans och hämtning av material istället borde skötas internt genom internservice. Vid valet 2019 togs den erfarenheten i beaktning varför internservice levererade valmaterialet tillsammans med valsamordnaren. Detta förfarande föll väl ut då internservice och valsamordnaren hade god kännedom om verksamheterna. De lokalansvariga kunde ofta möta upp vid leverans. En sista planering inför valdagen kunde också ske.

Kommunledningskontoret hyrde en flyttbil med bak-lyft och levererade material vilket fungerade väl, varför det kan rekommenderas inför kommande val.

Röstmottagare och röstmottagning

Rekryteringsförfarande

Rekryteringen av röstmottagare i valet till Europaparlamentet skedde först och främst gentemot dem som arbetat med RKL-valet 2018. I denna grupp ingick tjänstemän, förtroendevalda som inte var på kandidatlista i valet till kommunfullmäktige 2018 och allmänheten. Det var ett visst bortfall från valet i höstas. Omkring 60–70 procent ville vara röstmottagare även i valet till Europaparlamentet.

För nyrekrytering följdes utarbetad praxis från valen 2018.

Allmänheten underrättades genom meddelande på kommunens hemsida, artikel i Danderydsaktuellt och genom inlägg på sociala medier. De två sista insatserna visade sig särskilt effektiva.

Tjänstemännen inbjöds att lämna intresseanmälan genom kommunens intranät. Vid årets val var det avsevärt färre tjänstemän som ville tjänstgöra.

Vid valet 2018 rekryterades förtroendevalda genom att gruppledarna tilläts ”nominera” röstmottagare. Detta förfarande övergavs i valet 2019. Det innebar inga negativa konsekvenser.

Istället kontaktades förtroendevalda direkt genom e-post med information om hur man kunde lämna intresse av att tjänstgöra som röstmottagare.

Inför valet 2018 fattade valnämnden beslut om att målsättningen skulle vara att politiker på valbar plats inte skulle få tjänstgöra som röstmottagare. Valnämnden antog inte denna målsättning som ett tvingande krav vid rekryteringen. I valet till Europaparlamentet är de politiker som står på valbar plats avsevärt mycket färre och ingen av Danderyds förtroendevalda stod på lista till valet till Europaparlamentet. Detta medförde att förtroendevalda kunde engageras i större utsträckning vilket innebar att fler personer med större erfarenhet av valarbete kunde rekryteras.

Intresset för att tjänstgöra i valet 2019 var högt och det kom in omkring 200 anmälningar. Antalet anmälningar låg ungefär på samma nivå som vid valen 2018.

En stor fördel vid detta val var att cirka 80 procent av de ordföranderna som varit med 2018 ville vara med även vid årets val. Därmed gavs förutsättningar för kontinuitet i arbetet. Nyrekrytering av ordförande var vid detta val därmed ett mindre problem än 2018. Den nyrekrytering som krävdes skedde genom att vice ordföranden från 2018 kunde befordras till ordförande.

Totalt rekryterades 138 personer för förtidsröstningen, valdagen och institutionsröstningen. Utöver detta rekryterades fyra reserver som inte nyttjades. Av den totala reservpoolen på tio personer nyttjades 6 stycken.

Riktlinjer

För valet 2018 antog valnämnden som en ny princip att flera personer från samma familj inte skulle få tjänstgöra på ett och samma röstmottagningsställe. Detta krav upprätthölls och beredde inte några nämnvärda problem. Vidare eftersträvades den princip som valnämnden antagit om åldersspridning och en god balans mellan tidigare erfarenhet och nya röstmottagare.

Vid valet 2018 följdes denna praxis och spridningen mellan erfarenhet och ålder föll väl ut. Samma praxis och resultat följde vid valet 2019. De etablerade riktlinjerna bör fortsatt gälla i framtida val.

Arvodesbelopp

Valnämnden höjde arvodesbeloppen för 2018 med 400 kronor för rollerna ordförande, vice ordförande och röstmottagare. Den främsta anledningen var att komma i fas med arvodesnivåerna i övriga länet. Eftersom det var ett nytt krav för 2018 att genomgå utbildning för att tjänstgöra som röstmottagare slogs ersättningen för genomförd utbildning ihop med grundarvodet.

Inför valet 2019 höjdes arvodesnivån för ordförande då det vid valen 2018 märktes att det var svårt att rekrytera ordföranden. Arvodesnivån mellan vice ordförande och ordförande bedömdes inte vara adekvat med hänsyn till det större ansvar som vilar på rollen som ordförande. Därmed höjdes arvodesnivån för ordförande till 4300 kronor. Höjningen medförde även att arvodesnivåerna överensstämmer med kringliggande kommuners arvoden för ordförande.

Roll	Arvode 2018	Arvode 2019
Ordförande i valdistrikt	3900 kr inkl. utb.	4300 kr ink. utb.
Vice ordförande i valdistrikt	3600 kr inkl. utb.	3600 kr ink. utb.
Röstmottagare	2900 kr inkl. utb.	2900 kr ink. utb.
Lokalansvarig	2800 kr	2800 kr

I valet 2019 bedöms arvodesnivåerna vara adekvata och överensstämma med de olika rollerna och arbetet. Inför valen 2022 bör dock en översyn av arvodena genomföras.

Bemanningen i vallokaler

Praxis sedan många valår i Danderyds kommun är att sex röstmottagare tjänstgör i varje valdistrikt varav en ordförande och en vice ordförande.

Erfarenheterna från valet 2018 visar att Träffpunkt Enebyberg och Danderydsgården hade behov av extra röstmottagare. På Träffpunkt Enebyberg blev det så kritiskt att en extra röstmottagare fick

sändas ut som förstärkning under valdagen 2018. De båda vallokalerna i Danderydsgården hade också svårigheter att klara av arbetsuppgifterna med den befintliga bemanningen.

Inför valet 2019 bemannades Träffpunkt Enebyberg med sju röstmottagare medan distriktet i Danderydsgården bemannades med sju personer var. För distriktet som delade byggnad, det vill säga distriktet i Ekebyskolan, Brageskolan och Baldersskolan tilldelades en extra röstmottagare per lokal. Detta för att hantera eventuell köbildning och visa väljare rätt.

Detta förfarande föll väl ut och möjliggjorde att mängden väljare kunde hanteras på ett bättre sätt och att det skapades luft i organisationen.

Röstmottagarna gav i årets utvärdering betyget 4,4 till bemanningen på en 5-gradig skala. Röstmottagarna vittnade om att bemanningen stundtals var för hög men vissa ansåg att den var för låg vid de fall tre röstmottagare var på rast samtidigt.

Inför kommande val bör praxis fortsatt vara att distrikt som delar byggnad bör förses med en extra röstmottagare för att hantera köer. Träffpunkt Enebyberg bör förses med sju röstmottagare, likaså distriktet i Danderydsgården. Eftersom det med största sannolikhet kommer vara en större mängd väljare och köbildning vid valen 2022 bör det även övervägas om samtliga distrikt bör förses med sju röstmottagare.

Utbildningen

Vid valen 2018 var det första gången vallagen föreskrev obligatorisk utbildning av röstmottagare.

Inför valet 2019 var samtliga röstmottagare ålagda att genomföra utbildningen igen för att förordnas som röstmottagare – detta även om de arbetade vid valen 2018. Förfarandet föll väl ut och samtliga röstmottagare som arbetade i vallokalerna och förtidsröstningslokalerna genomgick utbildning på två timmar.

Inför valen 2019 hölls det sex utbildningstillfällen. Ett för förtidsröstningen och fem för valdagen. Fyra var ordinarie utbildningstillfällen och ett var ett extra insatt för reserver lördagen innan valet.

Utbildningen vid valet 2019 baserades på utbildningen 2018 samt valmyndighetens utbildningsstöd i form av en PowerPoint med valmyndighetens utbildningsfilmer. Erfarenheten från valen 2018 var att granskningen av förtidsröster drog ut på tiden och skapade visst problem för distriktet samt att samarbetet mellan röstlängdsföraren och identitet- och kuvert granskaren behövde belysas tydligare.

Utbildningen fokuserade därför extra mycket på dessa två moment. I helhet föll detta väl ut och granskningen av förtidsröster var inget problem för valdistriktet.

Avskärmningen av valsedlar lyftes av naturliga skäl särskilt under utbildningen. Detta för att det skapa förutsättningar för att följa det nya kravet enligt vallagen. Samtliga valdistrikt avskärmade valsedlarna. Återrapporteringen tyder på att valsedlarna avskärmades enligt lagkravet.

Under utbildningarna undervisades om moment som röstmottagarna vanligtvis stöter på under valdagen. Valmyndighetens filmer visades med tillhörande handledning som är mycket pedagogisk. Fysiskt material i form av diverse kassar, röstlängdslinjaler med mera visades även för röstmottagarna.

Röstmottagarna gav utbildningen 4,5 i betyg på en 5-gradig skala. I kommentarerna efterfrågades mer fokus kring förfarandet kring budröster och vissa efterfrågade mer praktiska inslag i utbildningen.

Efter valet 2018 efterfrågade röstmottagarna mer inslag av mer praktisk karaktär. Det är dock svårt att inlemma praktiska inslag i utbildningen eftersom den sker i sammanträdesrummet Tranholmen i Mörby centrum men också på grund av tidsramen inom två timmar.

Rekommendationen inför framtida val är fortsatt att det bör övervägas hur praktiska moment kan vägas in i utbildningen och vad som är relevant att lyfta eller inte lyfta. Erfarenheten från valet 2019 är att momenten om räkning och sortering är något långt och invecklat. Det är även nästintill omöjligt att memorera alla momenten som ska göras när vallokalen stänger. Dessa moment är bäst lämpade att läsa sig till genom handledningen. Moment kring budröstning bör lyftas något mer i kommande utbildning.

Förtidsröstningen

Danderyds kommun har under flera val bedrivit förtidsröstning i biblioteken i Djursholm, Stocksund och Enebyberg. Kommunens kontaktcenter i Mörby Centrum har även nyttjats för förtidsröstning. I linje med tidigare valår har dessa lokaler även nyttjats vid valet 2019. Detta då de ligger geografiskt spridda i kommunen, följer vallagens krav och ger kontinuitet för väljare. Förtidsröstningen pågick i kommunen mellan den 8 maj till och med den 26 maj 2019.

Antal förtidsröster

Det val som senast genomfördes till Europaparlamentet var 2014 som får jämföras med årets val.

Antalet förtidsröster i kommunen som skickades till valdistrikten uppgick till 6882 stycken. Vid Europaparlamentsvalet 2014 skickades 5771 röster till valdistrikten. Jämförelse mellan de olika Europaparlamentsvalen visar att förtidsrösterna i kommunen har ökat i antal och med cirka fyra procent mellan de olika valen.

EP-valet 2014	EP-valet 2019
Antal förtidsröster: 5 571 st.	Antal förtidsröster: 6 882 st.
Totalt antal röster: 16 335 st.	Totalt antal röster: 17 808 st.
Förtidsröster i procent: 34,1 %	Förtidsröster i procent: 38,6 %

*Siffrorna exkluderar brevröster och röster mottagna på valdagen i Information Danderyd för båda valen, men inkluderar förtidsröster från andra kommuner. Förtidsröster från andra kommuner uppgick fram till valdagen till 977 stycken. Röster mottagna på valdagen 2019 till Danderyd i Information Danderyd uppgår till 211 st.

I valen 2018 valde 43 procent av de Danderydsborna som röstade att förtidsrösta. I valet 2019 sjönk alltså den procentuella mängden förtidsröster. Detta går emot rikstrenden där antalet förtidsröster stadigt ökar mellan valen. Eftersom valdeltagandet ökat från det senaste valet visar det förändrade väljarbeteendet att Danderyd går mot rikstrenden och att väljare i större utsträckning än andra kommuner väljer att rösta på valdagen i vallokal.

Antal röster mottagna i förtidsröstningslokalerna

Lokal År	EP-valet 2014	EP-valet 2019
Information Danderyd	3439 st.	4286 st.
Djursholms bibliotek	1215 st.	1279 st.
Stocksunds bibliotek	663 st.	424 st.
Enebybergs bibliotek	795 st.	921 st.
Totalt:	6249 st.	7050 st.

*Siffrorna inkluderar samtliga mottagna förtidsröster, således även förtidsröster till andra kommuner.

Som tabellen visar är den största mängden förtidsröster mottagna i Mörby centrum vid Information Danderyd.

I EP-valet 2014 togs 55 procent av förtidsrösterna emot i Information Danderyd.

I EP-valet 2019 togs 60,7 procent av förtidsrösterna emot i Information Danderyd.

*siffrorna baseras på det totala antalet förtidsröster mottagna i kommunen, således även röster till andra kommuner

Siffrorna visar att Information Danderyd med råge är den lokal dit flest väljare går. Det geografiska läget för Information Danderyd, i Mörby centrum med butiker, närhet till kollektivtrafik och parkeringsmöjligheter gör att fler personer är i rörelse i området. Det ter sig därför naturligt att fler väljare röstar där än i biblioteken.

Den största skillnaden mellan lokalerna är den succesiva minskning som skett i Stocksunds bibliotek sedan EP-valet 2014, RKL valen 2014 och 2018.

Likt tidigare val var det sista veckan en högre tillströmning av väljare i samtliga lokaler. Inför kommande val är det viktigt att ta detta i betänkan vid planering av bemanningen, särskilt i Information Danderyd. Inför valen 2022 bör det övervägas om Stocksunds bibliotek ska nyttjas. Antalet väljare som röstar i biblioteket minskar stadigt för varje val. Inför valet 2022 bör frågan utredas huruvida annat röstmottagningsställe bör nyttjas.

Öppettider

Öppettider 2019	Information Danderyd	Stocksunds bibliotek	Enebybergs bibliotek	Djurholms bibliotek
Måndag	8–19	13–17	13–19	13–19
Tisdag	8–19	13–17	13–19	13–17
Onsdag	8–19	13–19	13–19	13–17
Torsdag	8–19	13–17	13–19	13–19
Fredag	8–19	13–17	13–16	13–17
Lördag	11–15	Stängt	11–15	11–15
Söndag	11–15	Stängt	Stängt	Stängt
Valdagen 26/5	8–21	Stängt	Stängt	Stängt

Ovanstående tabell visar öppettiderna under förtidsröstningen 2019. Tiderna annonserades ut i Danderydsaktuellt, Danderyds nyheter (både i papperstidningen och digitalt) samt på kommunens webbsida och sociala kanaler.

Inför årets val beslutade valnämnden att Information Danderyd skulle vara öppet mellan 08.00-19.00 på vardagar och mellan 11.00-15.00 på lördagar och söndagar. Enligt vallagen ska även en

lokal vara öppen lika länge som en vallokal. Vid valet 2019 var Information Danderyd öppet mellan klockan 08.00-21.00 på valdagen.

2018 hade Information Danderyd öppet till 19.00 på måndagar och övriga vardagar endast till 17.00. Inför årets val gjordes bedömningen att öppettiderna skulle utökas till 19.00 samtliga vardagar. Många väljare uppsökte också Information Danderyd under de utökade timmarna. Efter klockan 18.00 avtog dock antalet väljare. Framförallt var tillströmningen låg efter 18.30.

Valnämnden beslutade även att dra ner öppettiderna på biblioteken till följd av att Information Danderyd tar emot omkring 60 procent av förtidsrösterna. Biblioteken öppnade under årets val klockan 11.00 på vardagar. Istället för att följa bibliotekens reguljära öppettider beslutade valnämnden att påbörja förtidsröstningen på vardagar först klockan 13.00. Röstmottagningen stängde samtidigt med bibliotekens stängningstider. På lördagar följde förtidsröstningen bibliotekens reguljära öppettider.

Enligt uppgifter verkar de minskade öppettiderna på biblioteken inte haft stor inverkan på antalet röstande då samtliga lokaler förutom Stocksunds bibliotek tagit emot fler väljare än vid valet 2014.

Dubblettröstkort

Utskrift av dubblettröstkort ger väljare en ökad möjlighet att rösta utan att i förväg planera att ta med röstkortet. Vid valen 2018 installerades de certifikat som behövs för utskrift något sent och utskriftenstjänsten kom igång först efter någon dag.

I valet 2019 installerades certifikaten därför veckan innan valperioden drog igång. Dubblettröstkort skrevs ut av bibliotekarierna på biblioteken och av röstmottagarna vid Information Danderyd.

Erfarenheten från årets val är att certifikat för utskrift av dubblettröstkort bör ske i god tid innan röstningen startar. Det är även viktigt att bibliotekarierna kan vara behjälpliga med att skriva ut dubblettröstkort.

I helhet gick det väl att förse väljare med dubblettröstkort.

Bemanningen

Totalt rekryterades cirka 30 röstmottagare till förtidsröstningen. De arbetade sammanlagt cirka 1090 timmar till en kostnad strax under 180 000 kronor.

De slutsatser som drogs av valen 2018 i vilket tre röstmottagare arbetade vid varje given tidpunkt i biblioteken är att tre personer är fullt tillräcklig bemanning om inte i överkant i förhållande till mängden väljare.

Mot bakgrund av detta och det faktum att biblioteken fick minskade öppettider bemannades biblioteken med två personer på vardagar och tre personer på lördagar.

Den bemanningen var fullgod i årets val. Förändras öppettiderna i framtida val kan bemanningen vara dock bli otillräcklig ifall arbetspass sträcker sig över lunch. Vallagen föreskriver att två röstmottagare ska vara närvarande i lokalen under förtidsröstningen.

Röstmottagarna ansåg att två personer var fullgod bemanning i biblioteken medan en minoritet ansåg att det vid längre arbetspass bör vara tre stycken.

Erfarenheten vid valen 2018 var att sista veckan i Information Danderyd var intensiv och att det inför framtida val därför skulle tas i beaktning att utöka bemanningen.

Vid valet 2019 tjänstgjorde under de två första veckorna och fram till onsdagen under valveckan två röstmottagare i Information Danderyd. Klockan 12.00 utökades bemanningen till tre personer. Detta för att möta antalet väljare på eftermiddagen. Från och med onsdagen under valveckan bemannades Information Danderyd med tre personer på förmiddagen och fyra personer på eftermiddagen och under vissa tider med fem personer.

Erfarenheten visar att bemanningen räckte till och att röstmottagarna kunde utföra sina uppgifter medan köbildningen inte var påtaglig.

Erfarenheterna från bemanningen vid EP-valet kan inte ligga till grund för framtida bemanning vid valen 2022 då det är tre val och ett högre valdeltagande. Bemanningen behöver med största sannolikhet vara högre.

Transport och förvaring av mottagna förtidsröster

Vid valen 2018 upphandlades PostNord för hantering, sortering och transport av förtidsröster.

Inför valet 2019 skickades offerter ut till tre transport- och logistikföretag för hantering av kommunens förtidsröster. PostNord var det enda företag som inkom med en offert och avtal skrevs för förvaring, transport och sortering av förtidsröster.

Under förtidsröstningsperioden hämtade PostNord samtliga förtidsröster efter stängningsdags enligt ett körschema. I de fall då röstmottagarna inte hunnit färdigt med rösträkning och administration väntade PostNords personal tills det var klart för överlämning. Förtidsrösterna sorterades i röstlängdsordning och per distrikt och kom samlade till Djursholms slott klockan 06.45 på valdagen.

Slutsatsen är att detta moment fungerade mycket väl och utan anmärkningar.

Ambulerande röstmottagning

Ambulerande röstmottagning innebär att två särskilt förordnade röstmottagare genomför röstmottagning hos väljare som på grund av ålder, sjukdom eller funktionsnedsättning inte har möjlighet att ta sig till ett röstmottagningsställe.

I valet 2018 fick 19 väljare hjälp med ambulerande röstmottagning löpande under valperioden. Den ambulerande röstmottagningen genomfördes av tre tjänstemän. Efter valen 2018 var erfarenheten att de tre tjänstemän som var ambulerande röstmottagare var något få till antalet.

Valnämnden beslutade inför årets val att erbjuda ambulerande röstmottagning på fasta dagar. Ambulerande röstning beslutades att vara tillgänglig under fredagen den 11 maj och resterande torsdagar och fredagar under röstningsperioden mellan klockan 9.00–15.30. På valdagen erbjuds ambulerande röstning mellan 9.00–14.00. Vid behov kunde ambulerande röstmottagning ske utanför dessa tider.

Inför valet 2019 rekryterades tre externa röstmottagare medan fem tjänstemän planerades som ambulerande röstmottagare. I valet 2019 besökte de ambulerande röstmottagare totalt åtta väljare.

Den minskade mängden väljare som eftersökte ambulerande röstmottagare gjorde att endast en extern röstmottagare behövde anlitas. De övriga två erbjöds istället att tjänstgöra under den ordinarie röstmottagningen vid de dagar de var schemalagda.

Erfarenheten från valet 2019 är att det är klokt att erbjuda ambulerande röstmottagning vid främst fasta tider samt att rekrytera externa röstmottagare för att bistå tjänstemannaorganisationen.

Förtidsröstning i särskilda lokaler

Valnämnden har skyldighet att se till att röstmottagningsställets lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta. En utmaning består i att ge tillräckliga möjligheter att rösta för personer som på grund av funktionsnedsättning, ålder eller sjukdom har svårigheter att ta sig till en vallokal eller förtidsröstningslokal. Av denna anledning genomförs så kallad institutionsröstning på omsorgsboenden och sjukhus i kommunen.

Inför valet 2018 visade Danderyds sjukhus, Svalnäs äldreboende, Birgittasystrarna, Annebergsgården, Stocksundsgården och Tallgårdens äldreboende stort intresse för att anordna röstmottagning. Vid valet 2014 (RKL och EP) bedrevs förtidsröstning vid samma institutioner.

Valet 2019 följde samma praxis som valet 2018 och 2014. Samma institutioner visade intresse att anordna institutionsröstning på nytt.

Lokal	Röster i EP-valet 2014	Röster i EP-valet 2019
Danderyds sjukhus	16 st.	4 st.
Svalnäs äldreboende	51 st.	64 st.
Birgittasystrarna	26 st.	16 st.
Tallgården	10 st.	23 st.
Annebergsgården	11 st.	19 st.
Stocksundsgården	23 st.	14 st.

Två röstmottagare tjänstgjorde på varje institution. Varje röstningstillfälle varade två timmar utom vid Svalnäs där fyra röstmottagare tjänstgjorde under två timmar. Detta till följd av erfarenheterna vid valet 2018 då antalet röstande på Svalnäs var mycket högt med hög arbetsbelastning på röstmottagarna som konsekvens.

Det låga antalet väljare vid Danderyds sjukhus visar att det till valet 2022 kan övervägas om det bör bedrivas fortsatt röstmottagning där eller om förfarandet kan ersättas av ambulerande röstmottagning.

Förtidsröstning i särskilda lokaler föll väl ut och genomfördes utan problematik.

Valdagen

Valdagen tog sin början med att valsamordnare och en tjänsteman var på plats från 06.15 på Djursholms slott för möblering inför utlämning av förtidsröster. PostNord levererade förtidsröster 06.45. Valdistriktens ordförande anlände till slottet cirka 07.15 för att hämta förtidsröster till respektive distrikt.

Vallokalerna öppnade klockan 08.00.

Ungefär hälften av valnämndens ledamöter anlände klockan 08.00 för att starta dagen och förbereda besök i vallokalerna. Den andra hälften närvarade på eftermiddagen för att göra kompletterande besök. Nämnden samlades igen vid klockan 19 för att förbereda inför mottagningen på valnatten. Samtidigt var det ständigt en tjänsteman närvarande en medarbetare från internservice på slottet. Under de flesta timmarna på valdagen fanns det omkring tre eller fyra tjänstemän på plats för att besvara frågor och vara ett allmänt stöd till röstmottagare och allmänheten.

Under valet 2018 saknades det en del material i vallokalerna. För att undvika sporadiska utskick av valmaterial förseddes valnämndens ledamöter med en kartong med diverse valmaterial vid de fall något saknades i vallokalerna. Enligt uppgifter saknades inte något material.

Bemanningen vid vallokalerna bedömdes vara tillräcklig. Bemanningen låg i regel på sex röstmottagare. Under valdagen uppstod bland röstmottagarna cirka tre avhopp på grund av förhinder. Dessa fylldes med reserver som kunde bistå distrikten.

De flesta samtalen under dagen kom från allmänheten med allmänna frågor om val och öppettider i lokalerna. De frågor som kom från distrikten gällde främst rösträtt för utländska medborgare som inte var upptagna i röstlängden, allmänna frågor om vilken kasse underkända förtidsröster skulle placeras och dylikt.

I helhet inkom det inte många frågor från valdistrikten. Några rapporter inkom inte om lång köbildning och flertalet distrikt var klara med granskning av förtidsröster redan innan lunch. Inget distrikt rapporterade att granskningen pågick längre än till stängningen av röstmottagningen.

Röstmottagarna har gett samarbetet under valdagen ett högt betyg: 4,6 på en 5-gradig skala.

I helhet fungerade arbetet på valdagen mycket väl. Det sista distriktet inkom till mottagningen vid klockan 23:45.

Valnämndens mottagning

Valnämndens mottagning på valnatten startade i och med att första distriktet anlände cirka klockan 22.15.

Mottagningen bemannades med en tjänsteman och en valnämndsledamot vid fyra stationer. Det uppstod ingen köbildning vid mottagningen och distrikten anlände löpande.

Det enda problem som rapporterats var att ett distrikt glömt att rapportera antalet underkända röster till länsstyrelsen. Detta är självklart ett misstag. Dock fick det inga konsekvenser för valresultatet. Kontakt togs med länsstyrelsen för att utreda konsekvenserna, länsstyrelsen svarade att de kontrollerar och rättar dylika fel och således får det ingen konsekvens för det slutliga valresultatet.

Länsstyrelsens mottagning av röster

Valnämndens ordförande och valsamordnare var schemalagda att leverera rösterna klockan 14.00 måndagen 27 maj 2019. Rösterna lämnades in på utsatt tid och utan anmärkningar från länsstyrelsen.

Onsdagsräkningen

Valnämndens preliminära rösträkning ”onsdagsräkningen” genomfördes onsdagen den 29 maj 2019. Totalt behandlades drygt 1050 röster i form av brevröster, ambassadröster och förtidsröster avlagda i Danderyds kommun på valdagen och andra kommuner på valdagen. Onsdagsräkningen avslutades cirka kl. 13.00 och genomfördes utan svårigheter eller problematik.

Onsdagsräkningen genomfördes av fem ledamöter, fem tjänstemän och en externt rekryterad röstmottagare.

I kommande val bör bemanningen vara något högre då antalet röster vid valet 2022 är fler.

Sammanfattande slutsatser att ta med inför kommande val

- Utredda hur valsedlar bör avskämmas för att undvika köbildning
- Utredda möjligheten att förse varje distrikt med två stationer per valsedelstall
- Planera möblering och bemanning av Träffpunkt Enebyberg och se över möjligheten att nyttja annan lokal
- Fortsatt använda hänvisningskarta i A0 format för att visa väljare rätt
- Utredda och etablera arbetssätt för att eventuellt införa delade röstlängder
- Överväg annan lokal för röstmottagningsställe Stocksunds bibliotek.
- Fortsätta att ta fram utläggningsschema över valsedlars placering
- Följa utvecklingen av arvodesnivåer hos andra kommuner inför valen 2022
- Fortsätta rekrytera förtroendevalda genom ett utskick direkt till berörda istället för att gruppledare ska nominera personer
- Överväga om förtäring ska bekostas av valnämnden
- Lägga stort fokus på utbildningen kring placering av röstlängdsförare och identitet- och kuvertgranskare
- Fortsätta med att lägga stort fokus vid hur förtidsröster ska granskas
- Överväg hur mer praktiska moment kan vägas in i utbildningen
- Inköp av gatupratatörer till samtliga valdistrikt i kommunen